

DR JOSIP ANDRIĆ

**NOVE
BRAZDE**

MALA KNJIŽNICA

3.

NOVE BRAZDE

TRI SELJAČKE PRIPOVIJETKE

NAPISAO

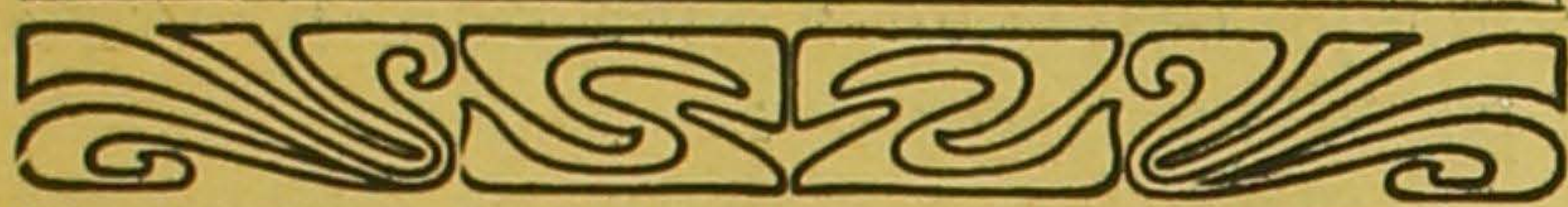
DR JOSIP ANDRIĆ

1924.

TISKARA NARODNE PROSVJETE U ZAGREBU

Ova se knjižica dobiva kod
Narodne Prosvjete, Zagreb, Kaptol br. 29, i
Društva sv. Jeronima, Zagreb, Trenkova ul. 1.

Prvi orač novih brazda.

I.

Strina Juca je postavila zdjelu kupusa i zdjelu valjušaka na stol. Crna debela mačka, koju svi zovu Zuskom, osjetila je miris dobrog jela, pa je mijaučući i predući neprestano obilazila oko strine Juce, ne bi li i njoj dopao koji zalogaj.

— Mama, daj mi valjušaka! — sjela je mala petogodišnja Dragica prva za stol, pa se požudno zagledala u zdjelu, iz koje se dizala para.

— A meni kupusa! — požurio se sedmogodišnji Đukica, koji je tek neki dan pošao u školu, pa je sad gladniji, nego prije.

— Ta čekajte, ne bilo vas, dok ne dođe deda i Iva! — vrzla se strina Juca nestrpljivo po kuhinji namješta-

jući još ovo i ono, a onda stane na vrata, pa vikne u avliju :

— Hej, Ivo, zovi dedu, pa da ručamo!

Čuo je to i deda Damjan, pa mu Iva nije morao ni reći. Baš je u taj par stajao kraj svinjca, promatrao hranjenike i radovao se u sebi, kako se lijepo goje.

— Bit će kuća za cijelu godinu opskrbljena, — govorio je sam sebi. — Samo da Bog da, da rat prestane, pa da se i moj Lovra vrati iz Rusije, lako bi onda zaboravili, šta smo sve, evo je već četvrta godina, pretrpiti.

U tim se mislima uputi u kuću.

— Hajdmo, Ivo! — zovne sedamnaestgodišnjeg unuka, koji je cijepao neku kladu, pa je htio da je do kraja rascijepa.

Topli se dan u zlatnim sunčanim zrakama razlio po avliji, ko da ne će evo za koji dan udariti jesen s kišama, mrazovima i maglama. Samo neka ne dođe prebrzo, jer treba još drva navesti, kukuruze obrati, pa onda prije zime i poorati i posijati zimski usjev.

Oko stola posjedali su svi po redu, pa grabe i jedu.

— Jesu li dobri valjušci ? — pita strina Juca.

— Baš kako treba, — veli deda Damjan. — Eh, da je i Lovra sad tu, to je njegovo najmilije jelo !

Strina Juci se malo zamaglile oči, pa je ustala i otišla u kuhinju, da ne vide djeca suzu, koju je tamo keceljom obrisala.

— Dedo, — javi se mali Đukica umačući valjuške, koje mu je mati na tanjuru razrezala, u kupus, — gospodinu župniku je došo nekaki gospodin sa šiljastom bradom. Djeca kažu, da je on čak iz Zagreba.

— Tko bi to mogao biti ? — čudio se Ivo, pa pogleda radoznalim pogledom u deda Damjana.

— Da nije opet kaki radi rekviracije ! — pobojavao se odmah deda Damjan, jer ovog rata ne znaš, što je tvoje, a što će ti se oduzeti.

— Došo je i pred školu sa župnikom, — nastavlja Đukica, — pa je i s učiteljem i s učiteljicom nešto divanio. A kad smo išli iz škole, zvaao me župnik i pitao me, jesi l' ti, dedo, danas kod kuće. I onaj me je gospodin s bra-

dom pito, čiji sam i gdi je moj tata, a kad sam mu reko, pogladio me je po glavi, pa mi je kazo, da samo budem dobar, jer će to tatu jako veseliti, kad se vrati. Znaš, dedo, taj je gospodin tako nekako dobar. I s drugom je djecom tako razgovaro, pa kaže, da se Bogu molimo za onu djecu, koja nemaju šta da jedu...

— Mama, ja bi još valjušaka! — javi se mala Dragica, koja nije nimalo marila, što njen braco pripovijeda, nego se samo brinula za valjuške, koji su joj tako prijali.

A deda Damjan se nešto smrko, pa sve misli, zašto li je župnik Đukicu danas pitao za njega. I cijelo vrijeme iza ručka nije nikako imao mira, nego se sve vrzao amo tamo, a glavom mu se motao samo onaj nekaki gospodin sa šiljastom bradom i župnik, koji ga valjda za nešto treba...

II.

Moglo je već biti blizu tri sata poslije podne. Deda Damjan je na drveniku slagao drva, koja je Ivo nacijepao. Uto zalaje Šarov i skoči prema

avlijskim vratima, na kojima su se pokazali župnik i gospodin sa šiljastom bradom.

— Natrag, Šarov! Vidiš ti njega!
— vikne deda Damjan na psa, a Ivo je već skočio, da ga potjera natrag.

— Hvaljen Isus, deda Damjane!
— pozdravi župnik, a s njim i onaj gospodin.

— Uvijek hvaljen! — odzdravi deda Damjan, izvadi lulu iz usta i skine šešir.

— Evo mene malo do vas, — rukuje se s njim župnik, — a sa mnom i moj gost. Ovo je gospodin Petar Rogulja iz Zagreba.

— E pa dobro došli! — rukuje se i s nepoznatim gostom deda Damjan.
— Izvolite malo unutra.

— Ta šta ćemo unutra! — opet će župnik. — Nismo došli da sjedimo, nego da se s vama posavjetujemo.

— S drage volje, — veli deda Damjan, pa sve nekako nepovjerljivo i sa strahom pogledava u župnikova gosta.

— Eto, gospodin je Rogulja, — nastavlja župnik, — jedan od onih naših rodoljuba, koji se i u ova teška vre-

mena brinu za hrvatski narod, za hrvatsku sirotinju. A najgore je hrvatskoj sirotinji danas u Hercegovini i Istri. Tamo narod od gladi umire. I evo gospodin je Rogulja s još nekim dobrim ljudima uzeo na sebe, da spašava od gladi barem djecu iz onih krajeva. On putuje od sela do sela, od grada do grada po našoj Slavoniji i Bačkoj, pa moli dobre ljude, da uzmu koje dijete odanle k sebi i da se tako spasi narodna budućnost od propasti. S tim je gospodin Rogulja došao i u naše selo. A ja kao župnik mislim, da ne smijemo ni mi zaostati zadnji, pa smo došli najprije do vas, ko predsjednika naše seljačke zadruge. Ne bi li dobro bilo, da sazovemo ljude na dogovor u našu zadrugu, pa da se svi zajednički dogovorimo? Eto sutra je nedjelja...

Deda Damjanu se sve više vedrilo lice, pa je sad gledao u župnikova gosta sa sve većim poštovanjem.

— Pa dobro, — reče, — ja ću ljude sazvati.

— Od srca vam hvala! — na to će Rogulja, a u malim mu očima zasja

radost, ko da si mu ne-znam šta učinio.

— I ja sâm nisam protivan, da uzmem jedno dijete, pa gdi se troje hrani, hranit će se i četvrto, — domeće deda Damjan.

— Pa dakako da ćemo uzeti, — potvrđuje i strina Juca s vratiju, odakle je sve čula, što je župnik rekao. — Kad tuđi svijet može hraniti mog čovjeka, valjda i mi možemo još jedno dijete.

— Doklegod bude u našeg svijeta tako dobro srce, ne će hrvatski narod propasti! — gotovo usklikne Rogulja, pa pođe sa župnikom, da i strinu Jucu pozdravi.

Zapodjeo se srdačan razgovor, pa deda Damjan nije imao mira, dok nije goste nagovorio, da makar ovako u avliji malo sjednu.

— Hajde, Ivo, donesi stolice! — zovne deda Damjan Ivu, koji je s drvenika slušao cijeli razgovor.

— To je vaš momak? — upita Rogulja gledajući u Ivu.

— Da, najstariji, a ovo mi je najmlađa curica, — pokaže strina Juca

Dragicu, koja se držala za maminu suknju sve škiljeći djetinjim očicama čas u nepoznatoga gospodina, čas u župnika. — A još jedan dječak nam je u školi...

— No hajde, Ivo, pozdravi se s gospodinom! — prekori deda Damjan Ivu, što to već prije nije učinio.

— Pravi zor-momak! — izrukuje se Rogulja i s njim. — A veliš, da se Ivo zoveš? Lijepo ime! I lijepo ti pristaje. A je li tvoj imenjак sv. Ivan Krstitelj, sv. Ivan Evandelist, sv. Ivan Kapistran ili koji je?

— Sv. Ivan Evandelist, — sigurnim će glasom Ivo.

— E, to mi je baš drago. Evo zašto, pa dobro zapamti, što ću ti sad reći, možda će ti u životu kada trebati. Vidiš, ja imam bradu, i valjda sam već dvostruko star, kao ti, ali još uvijek imam učitelja, koji me uči, šta i kako treba da mi Hrvati radimo. A i on je eto tvoj imenjак, zove se Ivan Evandelist Krek. On je Slovenac, a tako velik i uman čovjek, kakvoga mi Hrvati nažalost nemamo. I gle, taj tvoj imenjак Krek je danas glavni

voda i svojih Slovenaca a i nas Hrvata. On je običan svećenik, kao evo i vaš gospodin župnik, ali je on usred Beča prodrmao ovom carevinom i proglasio, da hrvatski i slovenski narod traži svoju slobodu. Vidiš, takvog velikog imenjaka ti imaš. Ne zaboravi to nikad i ponosi se tim! A slušaj još i ovo. Već preko dvadeset godina skuplja taj tvoj veliki imenjaka momke oko sebe i uči ih svakome dobru, koje im u životu treba. A pred nekih desetak godina stao je najbolje između njih da izabire, pa je rekao: „T o s u n a š i O r l o v i !” Je li, Ivo, ti znaš, da je orao najjača među pticama. Diže se i leti visoko, kao da hoće da bude nebu na braniku. Eto zato se Orlom zove i svaki onaj momak, tko stupi u tako zvano orlovsko društvo, pa tamo jača svoju snagu, da vlast neba, kraljevstvo Božje čuva, brani i širi u našoj domovini. Samo najbolji momci mogu biti Orlovi, a ti su onda dika i ponos svoga naroda. Danas se eto vojnici cijelog svijeta puškama i topovima biju, tko je za ovog, a tko za onog cara ili kralja. Kada to prođe, nastat će nov rat, ne

doduše puškama i topovima, nego pameću i slogom, da se odluči, tko je za Boga, a tko je protiv Njega. U tome moraju Orlovi biti glavna Božja vojska. Pazi, Ivo, da i ti jedamput u tu vojsku dođeš...

Te je noći Ivo sanjao, da mu se otac vratio iz Rusije kući, pa mu veli: „Hajde, Ivo, jedan sam rat ja svršio, a sad je na tebi red, da se spremaš u rat, koji počinje između neba i pakla...” Baš uto doleti odnekale nekakva orlušina, sjedne na plot i ko da viče: „Hajde, Ivo, tvoj imenjak i tebe zove!” Ivo skoči i probudi se...

III.

Sutradan je u zadružnoj kući bila skupština. Ivo nije išao onamo, jer mu je deda Damjan rekao, da će to biti samo za stariji svijet. A i Ivo bi tako rado bio otišao onamo! Ono, što je jučer čuo, nikako da mu izađe iz glave.

— A što tebe, Ivo, nije bilo na skupštini? — pitala ga poslije podne u kolu Branka, ljepota djevojka našeg sela. — Samo da znaš, što smo se

naplakale, tako je krasno onaj Orgulja, kako li se ono zove, govorio !

— Zar si ti bila ? — začudi se Ivo.

— Ta nisam ti ja ništa znala ni marila, ali kad su onamo potegle za ljudima i žene i djevojke, pođem i ja, da bar vidim, što će tamo biti. A onaj šiljobradi stao, pa ko da sipa iz rukava, sve mu zvoni grlo, čas tvrdo, ko da iskre vrcaju, čas opet mekano, da ne možeš suzu u oku zaustaviti. Kad je pripovijedao, kako u Dalmaciji, gdi li, matere koru od drveća melju, pa od toga peku kruh djeci, viknula je kroz plač baba Ruža Jurićeva : . . . „Dajte tu dicu u naše selo, pa ne će od glada umirati !” A on je samo dalje govorio i govorio, Bogo moj, i gladan i žedan ga se ne možeš dosta naslušati . . .

Uto zasviraše tambure, kolo se uhvati, pa se za čas zatalasa. A Ivo i Branka stoje po strani : ona njemu i dalje kazuje, kako je bilo, a on samo sluša i gleda nekuda daleko od svega toga, što se tu oko njega kreće . . . A u kolu podcikuju :

„Hajd noga za nogom,
a djevojka za momkom!”

Ni Ivo ni Branka nisu opazili, da ovuda kraj kola prolazi Rogulja sa župnikom.

— Zar vas dvoje ne ćete s drugima u kolo? — stane pred njih Rogulja, koji je prepoznao Ivu.

Ivo se trgne i okrene, a od iznenađenja nije znao, što da kaže...

— Ne ćemo! — požuri se mjesto njega Branka s odgovorom.

— A zašto?

— Divanimo, kako je bilo na vašoj skupštini, — raskuražila se Branka.

— Pa kako je bilo?

— Bome lijepo! I moj će otac uzeti jedno dijete od vas, — pohvali se brže ona.

— E, pa kaži mu od mene hvala, i neka ga kao svoje čuva, pa će Bog i tebi dati sreću! A i ti, Ivo, pozdravi sve svoje i ne zaboravi, kada te zovemo u orlovsku četu! — završi Rogulja i ode sa župnikom dalje.

A kolo se talasalo sve brže i brže. Jedni su podcikivali:

„Bolje mi, nego vi.”

Ali odmah su drugi prihvaćali i odvracali :

„Vi ste malo šašavi. Ijuju!”

Po sata kasnije razilazilo se kolo, baš kad se iz župnikove avlije izvezla kola i u njima Petar Rogulja, da ode i u druga sela redom tražiti utočišta gladnoj hercegovačkoj i istarskoj siročadi i sijati sjeme katoličke hrvatske svijesti, koje će donijeti obilnog ploda svemu hrvatskome narodu...

IV.

Prošlo je odonda godinu i po dana. Rat se svršio. Sa štropotom se staro rušilo, a novo podizalo. I čika Lovra, Ivin otac, vratio se iz Rusije, pa pripovijeda strahote još gore, nego što su kod nas. A Ivo samo sluša, pa uvijek misli na ono, što mu je nekad Petar Rogulja kazao. Čuo je on, da je one iste jeseni nekoliko nedjelja kasnije umro njegov imenjaka Krek, a od župnika je dobio i njegovu sliku, koju sad čuva kao najdražu svetinju. Pa i za Rogulju je već više puta čuo, kako je čas ovdje, čas ondje, a svuda širi istu misao, koja se kao orao diže sve jače i sve više...

Bilo je u proljeće 1919. godine. Jednoga je dana došlo Ivi neko pismo, a uveče će on najedared kod večere :

— Idem u Zagreb.

Svi ga samo u čudu pogledaju.

— A šta ćeš tamo ? — prvi će otac.

— Idem. Pišu mi i zovu me na neki omladinski tečaj. To će biti kao neka škola za momke, pa ćemo tamo svašta moći čuti i naučiti, a trajat će samo nekoliko dana. Nešto će tamo razlagati i Rogulja.

— E pa u ime Božje idi ! — na to će deda Damjan, kome se odmah svjadjelo, kad je čuo ,da je u tom i Rogulja. I on ga se uvijek spominje, pa nikad da ga se dosta nahvali.

Nije prošlo dugo, a Ivo zbilja ode na put.

— Čuo sam, Lovro, da ti je sin otišao u Zagreb. Pa je l' zbilja ? — pitao je komšija Mato čika Lovru.

— Ta da, otišao je za nekim svojim poslom. Danas ti je, moj Mato, sve drukčije, nego prije, dok nije došao rat. Sad ti tu dolazi sve neko čitanje i mudrovanje, pa se u to i moj Ivo dao. I eto ode čak u Zagreb za tim.

— I ti mu to puštaš tako na volju ?

— A šta da mu ne puštam ? Vrijedan je, nije nevaljan, ima svoju glavu, pa valjda zna, šta radi. Ionako ću ga skoro ženiti, pa kako sebi udesi, tako će mu biti.

— Da, zbilja, — prihvati komšija Mato, — zar će zaista uzeti Branku Marinićevu ?

— Ne branim. Dobra je djevojka, a iz dobre je kuće, pa šta ću više da tražim ? Neka im je s Božjim blagoslovom ! — završi čika Lovra.

Tjedan dana kasnije pripovijedao je Ivo svojim, kako je bilo u Zagrebu. Sve reda natenane, što je vidio i čuo, pa i iste je riječi znao opetovati, koje je on tu ili tamo čuo.

— I Rogulja vas sve lijepo pozdravlja ! — kaže Ivo, a sve mu se oči sjaje.

— Jesi l' ga vidio ?

— Da vam ga je sada vidjeti i čuti ! I onda mu je svaka riječ bila ko med, a sad nije već da svaku zlatom mjeriš. Još mi je reko, da će opet jedamput, ako Bog da, u naše selo doći, kad bu-

demo imali omladinsko društvo i bar deset Orlova...

Ivo je govorio, a svi su u sobi samo gutali svaku njegovu riječ. Nekako je i njihov Ivo postao u njihovim očima sad drukčiji: i pametniji i rječitiji i veći, pa im je to bilo drago ko ne-znam šta na ovom svijetu...

V.

Iste godine o Miholju slavilo se Ivino i Brankino vjenčanje. A o svetoj Kati, kad je sve već bilo poorano i posijano, pa je zima sve jače stala udarati po njivama, sokacima i avlijama, skupio je Ivo svoje najbolje parnjake u omladinsko društvo. Župnik im je u svemu pomagao, pa kadgod su se sastali, došao je i on među njih, da im koju dobru kažu.

— Za godinu dana bit će ovo krasna orlovska četa. Što li će se Rogulja veseliti, kad onda dođe pa nas vidi!

Tako se veselio u sebi Ivo. I hvalio je Bogu, što nam je dao takvog vođu, koji će kršćanskom prosvjetom podići svu najbolju hrvatsku omladinu te tako stvoriti bolju budućnost cijelom hrvatskom narodu.

Ali nekako o svetom Matiji puče selom glas : umro Rogulja ! Ivu ko da je grom ošinuo.

— Vele časni, je l' istina ? — poleti, što su ga noge nosile, župniku.

— Božja volja ! — uzdahne župnik. — Kako nije imao mira, samo da što više uradi za narod, tako ga je i smrt zatekla. I baš mu nije bilo suđeno, da još jedamput dođe ovamo među nas. On je bio samo prvi orač novih brazdâ i sijač Božje misli, a nama je, Ivo, da ono sjeme, što je on posijao, dalje obrađujemo, da donese što obilnijeg ploda...

* * *

Kada danas uđeš u deda Damjanovu kuću, vidjet ćeš u Ivinoj sobi gdje u pročelju pod križem vise dvije slike : jedna je Krekova, a druga Roguljina. A u razgovoru uvijek s najvećim poštovanjem Ivo i Branka i svi u kući spominju Petra Rogulju, Bog mu dao duši lako. I u Ivinom orlovskom društvu, koje je danas jedno od najboljih, što ih ima u Hrvatskoj, čuva se i poštuje uspomena na Rogulju kao na prvoga, koji je donio kršćansku orlovsku misao u naše selo i širom cijele domovine...

Kuzma.

I.

Nad cijelim krajem leži širok, gust snijeg. Letiš na saonama kroz šumu, zvonce konjima o vratu veselo i vedro ciliče, a drveće spustilo bijele grane, pune snijega, pa ti se čini, kao da juriš kroz kakvo začarano carstvo med stabaljem srebrenih grana. Sve se ljeska u bijelom čarobnom svjetlu-
canju...

— „Znaš li, majko, što bi bilo najbolje, najbolje...” — pjeva đor-
nut seljak u saonama, koje su proju-
rile kraj nas. Sjedi kraj kočijaša, uhva-
tio se desnom rukom za njega, ali se
svejedno sav nagnuo na lijevu stranu.

— Ide s vašara, pa je malo više
potego, — veli mi čika Marko, koji

me vozi na svojim saonama. — Eto takvi smo mi...

— Ta valjda baš nismo svi! — protivim se ja i ogledam se nehotice za onim saonama.

— Eh, ne bi ni bili, da ne volimo radije dobre kapljice, nego dobre nauke! Od dobrog čitanja još nitko nije propao, ali bome od dobrog vina cijelo čudo, da nas Bog sačuva! — ošine čika Marko konje, koji trgoše i poletiše bjesnije i brže...

Jure saone, snijeg pod njima škripi, a vjetar s otvorenih polja, među koja smo iz šume izašli, brije. Stisnuo se čika Marko jače u svoju opakliju, a ja pritego jače šubaru na uši.

— Eno viš, tamo se kod onog bunara ugruvo i smrzo neku noć Brdušićev sin Kuzma! I on je volio nategnuti, nego li čitati! — pokazuje mi i kazuje čika Marko, pa briše inje, koje mu se hvatalo po brcima.

— Pa baš smrzo? — čudim se ja.

— Ta kako da se ne smrzne, Bog mu se smilovao, u po noći u tolikom snijegu, pa još pijan! Nema ti ništa gore, nego kada te uhvati vino, noć i

snijeg. Al kažem ja : da je Kuzma manje pio, a više čitao, ne bi mu tako omrko ovaj Božić...

II.

Sad pred Božić nastala je bila Kuzmi baš dvadeset i šesta godina. Oženio se on još odmah iza prevrata, pa mu je Bog dao već i troje sitne dječice. Žena mu je donijela ono kuće i lijepe zemlje, a i on je svoga dijela nešto već bio dobio, pa se tako skupilo polijepo seljačko gospodarstvo. A i Kuzma je, valja priznati, bio marljiv, pa mu je sve pod rukom lijepo cvalo : i njiva i šljivik i marva. Ali bilo bi mu sve još i bolje napredovalo, da je znao, da bez znanja i čitanja nema danas ni pravog napredovanja.

Niti je to Kuzma znao, niti je o tom htio što da čuje. A što je najgore, u ratu je nabasao u onu gadnu kaljužu, koja zaražuje svijet bezvjerskom zarazom, gorom od kuge i kolere, pa je i on stao da pljuje po onom, pred čim su ocevi i djedovi naši koljena sagibali...

— Jeste li vidjeli moga komšije Ilije, u kakve se dao ludorije ? Smutilo mu neko čitanje glavu, pa kupi oko sebe neke dangube, da budu nekakvi Orlovi ! Čudna mi kupusa od tog njihovog maširanja, sagibanja, skakanja i prekometanja ! Ta eto, ništa već danguba. I to tako svake nedjelje. Pa onda sve čitaju nekakve novine, šta li su, idu svaki čas u crkvu na pričest i govore : „Mi se vjere ne stidimo !” A šta da se i stide ? Ne stidim se ni ja, makar da crkvu, otkako sam se vratio iz rata, još nisam zavirio, nego svaki put pljunem, kad kraj nje moram da prođem. Uh, samo da tih popovskih ludorija nema ! Kakva vjera ! Pa sad još eto hoće da ti sole pamet sve nekakvim čitanjem ! Al neka im te njihove ludosti, a mi hajdmo da se kucnemo ! Hej, birtašu, još jednu !

Tako je Kuzma govorio i lupao po stolu u birtiji. Neki te neki sjeo bi sa svojim frakličem i kraj njega, ali većinom su se drugi držali s kraja i po strani, pa bi samo žmigali pijanim očima i slušali, a nijedan da se usudi onako ko Kuzma...

III.

Ilija je Gibarčić sve čuo i znao, što to njegov komšija Kuzma o njem govori, ali on nije ni najmanje za to mario. Žalio je Kuzmu, što ne zna, kuda srlja, jer ni bezvjerstvo ni neznanje ni vino baš ne vode ničemu dobrome, a kad se to troje složi, onda je tu gotova propast.

— Vidjet ćete, što će još biti! — govorio je Ilija svojim Orlima, kad su mu opet kazivali, kako Kuzma psuje i njih i njihove oceve, što ih puštaju u Orlove. — Ne dao Bog nikome zla, ali Kuzma ga sam na sebe vuče. Kažem ja njemu lijepo: „Komšija, nemoj, ta ne čnimo ni tebi ni drugima ništa zla!” Al on još bjesniji i gori, ko da je sam bijes ušo u njega. Samo se mi ne dajmo smesti! Svaka dobra stvar ima svojih neprijatelja, a Božja stvar pogotovu! Mi znamo, da bez prosvjete dolazi narodu danas sve više zla i propast, pa ako nas je danas za kršćansku prosvjetu u našem orlovskom društvu samo desetak, a svi drugi protiv nas, ne će tako uvijek biti. Orlovstvo je naša jakost i snaga, kojom moramo

pobijediti, te unijeti svjetlo kršćanske prosvjete u svaku kuću i saviti orlovsko gnijezdo preporoda pod svakim našim seljačkim krovom...

Mlada lica sjala su oduševljenjem, a oči uprte u Iliju, dok je govorio, odsijevale su dragošću i zanosom. I da se sad cijelo selo diglo, da toljagama rastjera ovu malu orlovsku četicu, svaki je osjećao u tom društvu svom toliko snage, da se odhrva i najjačoj sili, koju protiv njih raspire i dignu oni, koji ne znaju, što rade.

IV.

Već nekoliko dana prije Božića zavladio je snijeg.

— Bit će krasnog Božića! — kazuju ljudi, pa čiste lopatom snijeg ispred kuća.

— Neka, neka, i treba! — potvrđuju drugi, te spremaju i ovo i ono po kući, da Božić zatekne sve u najljepšem redu.

— A jesi li Kuzma, sebi već doveo vina? — pita ga drugi komšija.

— Ko? Jel ja?

— Da, ti!

— Nisam, nego ću baš uoči Badnjaka.

— Ta samo da ti onda ne udari vijavica!

— Pa šta onda? Ko da je to na kraj svijeta! I ko da se ja bojim snijega!
— junačio se Kuzma.

— Ma ono jest, samo ko velim, da se tamo negdje ne zadržiš, jer mrak ti je po ovakvom vremenu najgori. Gdje te stigne, tamo ostani!

Ali Kuzma nije mario, što mu komšija govori. Otišao u Pauriju po vino, pa se tamo već od probanja ugrijo. A kad se vraćao, nije prošlo ni u jednom selu kraj birtije, a da nije stao. I tako ga stigne noć, kad je krenuo iz susjednog sela prema našem. Vjetar reže, snijeg zavija, a noć prekrila drum, grabe i sve tragove. Ni konji ne vide, a Kuzma se ugrijo, pa drijema. Od puta konji valjda već bili ožednili, pa kad su došli prema bunaru tamo iza šume, potegli su na bunar, da se i oni napiju. Ali tek što skrenuše, odoše i oni i saone niz drum u snijeg. Skotrljalo se i bure, pa ravno na Kuzmu i preko njega dalje

u grabu. Kuzma je tek zajauknuo, pa se onda samo protego. A konji stali kraj bunara, pa zebu i čekaju, kada će dalje...

Ujutro je lugar poslao svoga pomoćnika već oko tri sata u šumu, jer ljudi u ovo doba nekako više krađu drva. Ide lugarev pomoćnik drumom kroz mrak, kad najednom stade njegov pas da laje. Dođe i on, ali ima šta vidjeti: izvrnute saonice i smrznutog čovjeka. Odmah se vrati natrag i javi u općini, što se desilo...

V.

Kod čika Marka sastali se komšije malo na divan. Ta kada će, ako ne će sad na ove božićne blagdane!

— E, ipak taj naš Ilija zna, šta radi! Ta gle, uvijek nam kaže, da će bez čitanja otići sve naopako. A Kuzma se iz toga najviše sprdo. I sad gle, kako je Kuzma prošo! — govorio je deda Đuka.

— Prst Božji! — klimali glavom ljudi.

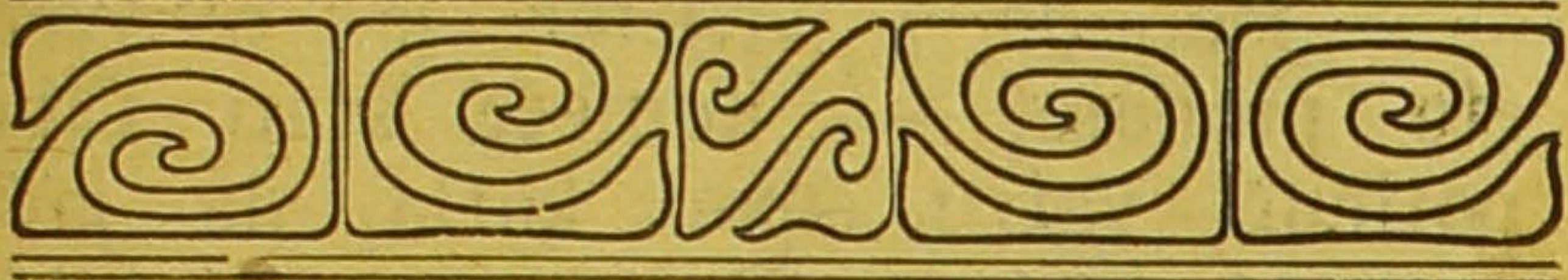
— Kako je, da je, a ja samo to kažem: da je Kuzma radije čitao, nego

što je pio, slavio bi i on s nama ovaj Božić u zdravlju i veselju. A ovako je u piću i pod buretom u snijegu našo smrt, a svojoj ženi i dječici ostavio gotovu propast! — kazivao je čika Marko, pa dodao: — A od tuđe nesreće eto i nama nauke, pa zato i ja velim, da mi i djeca naša moramo više poći za Ilijom, nego li za Kuzmom. Je l' tako?

— Baš nam iz duše divaniš! — potvrdi deda Đuka, pa za njim i svi ostali.

A u isto je vrijeme Ilija slavio sa svojim Orlima tihu božićnu radost, kakvu osjećaju samo ljudi dobre volje i svetog oduševljenja, koji žive samo za to, da se proširi kraljevstvo Božje po lijepim našim selima i gradovima...

Čuvara.

I.

Danas se kod načelnika peče rakija. Jesenska se kiša spustila kroz bijelu sumornu maglu, pada i pere ličko sivo kamenje, kupi se u uvalama i teče prema Korani. Voćke, koje su još jučer na toplom suncu veselo stajale oko načelnikove kuće, sad su se jače zgurile, kiša im je stresla i zadnje lišće sa uspavanih grana. U malome vrtiću, gdje se uvijek čuje zuj pčela iznad cvijeća, sada tek tu i tamo proviruje koji cvijetak, pa kao da mu suze curkom cure sa žalosna lišca, što i danas nema sunca, da ga toplim svojim cjelovom poljubi i ogrije.

— Počinje baš prava jesen, — veli načelnikovića, koja sjedi na stolcu pod šupom, gdje se peče rakija.

— He, pa i vrijeme je. Svisveti eto prođoše, — domeće stari Čibo potičući vatru ispod kotla, da jače gori. — Daj de, Rosle, doguraj bliže kacu, da ne moraš dižom* tako daleko nositi kom!

— Ma, hoću ja! — veli Rosle, pa se onako visok i jak, kaki je, odgega do kace, nadigne je kao malim prstom i dogura je sasvim blizu.

— E, baš jesi! — opet će mu stari Čibo. — Ne velim ja, da je moraš sasvim kraj kotla metnuti. Smetat će nam tu.

— Pa da je maknem, a? — upilji on svoje mačje oči u starinu takvim tupim pogledom, te nisi znao, da li da mu se nasmiješ ili da ga žališ, što mu je priroda u tako ogromnom tijelu dala tako malo soli u glavi.

Odmakne opet kacu, pa onda stane, nasloni se na nju i zagleda se u vatru, koja je pucketala pod kotlom. I sjeti se ko u dalekoj, dalekoj magli, kako je, dok je mali bio, i njegov dida ovako pekao rakiju, pa kako su došli financi,

* Diža je kabao.

a on pobjegao u štagalj i cijeli dan je tamo proležao...

Dok je on još tako bio u svojim mislima, otvore se vratnice od dvorišta, a iza njih se pokaže staro navorano lice male babe Čuvare. Nanjuši ona, kad negdje tako zamiriše rakija, pa eto je, da i ona malo prigleda, kako se peče.

— Jeste li ispekli? — nasmije se onako zgurena, tek što je pozdravila načelnikovicu, a da se na starog Čibu nije ni osvrnula.

— Ta eto pečemo! — veli načelnikovica, pa je nudi, da i ona malo prisjedne.

— E, znam ja, da to baš nije lako. Muka je to! Dan i noć ni oka stisnuti! I još da nije udarila ova kiša i bura! — stisla se Čuvara kraj kotla, udiše šiljatim nosom svaki čas ono pare od rakije, pa sve žmirka na onu stranu, gdje curi tanki mlaz rakije u posudu.

Čim je Čuvara ušla u dvorište, Rosle namršti obrve, pa se uzvrpolji oko kace, oko drva i oko kotla, kao da ne zna, čega prije da se dohvati. A svejednako baca namrštene poglede na babu Ču-

varu, koja mu, vidi se, nije ama baš nikako u volji. Kad onako žmirka lukavim očima i miče navoranom bradom, koja se sva ušiljila, najradije bi je pograbio svojim jakim rukama i bacio kroz vratnice iz dvorišta. Ne zna ni sam zašto, ali živu je ne može gledati.

A Čuvara razvezala jezik pa rasprela divan s načelnikovicom, zaliva ga pomalo probajući rakiju, da li je dosta jaka, pa se ugrijala i razbrbljala bez kraja i konca. Načelnikovica i sluša i ne sluša, stari Čibo dimi iz lule i gleda gotovo nepomično u vatru pod kotlom, a Čuvara melje, Bogo dragi, ko kola kad prođu nizbrdo s Lisine, pa nikako da ih zaustaviš.

Stala je tek, kad su se pred vratnicama čuli jaki muški glasovi. To ide načelnik s Ivanom Markovićem, koji je pivač u crkvi i najpametniji seljak u selu. Idu i vode neki važan razgovor.

— Pa kako ćemo naš svijet naučiti, koliko mu vrijedi biti u zadruzi? — stresa načelnik sa šešira i ogrtača kapi kiše, koje su po njemu popadale.

— He, kako ćemo ! — maše glavom Ivan. — Što im sve nisam kazivao i dokazivao, pa ne hasni ! I šakom u čelo da ga lupi, ni onda ne bi došao k sebi.

— Al mora ići ! — opet će načelnik. — Moramo naš svijet naučiti na štednju. To je prvo, a kasnije će biti lako. Eto gle, i Čuvara će ono, što čuva i štedi, metnuti u zadrugu, — doda odmah načelnik, čim su se približili kotlu.

— Što ću ja ? Što to kažete ? — nešto se uzvrpoljila Čuvara na svome panju, na kojem je sjedjela.

— Ulagat ćeš, veli načelnik, svoj novac u našu zadrugu, da ti ga ona čuva, — brzo će joj Ivan.

— Šta ? Ja ? Kakav novac ? Čiji novac ? Odakle meni novac ? Pa kome da ga dam ? Zašto da ga dam ? Iz svoje ruke da ga dam ? A zar će mi ga tko drugi bolje čuvati, nego ja ? Kakva zadruga ? Ne znam ja ništa. I nemam ja ništa. I ne dam ništa ! — sasula baba Čuvara, ko iz vreće da sipa, pa ustala, rekla zbogom i ko pofurena otišla, a da se više ni okrenula nije.

— Eto je viš! — pokaže za njom Ivan. — Ta čuva, što ima, sama u kakvoj škrinji ili čarapi. Natrpala je toga bog-te-pita koliko, pa stišće i stišće, nit ona što od toga ima, niti drugi. Od same lakomosti ne da ni pare iz ruke, samo da joj ne bi izmakla. I misli, da je sav svijet tako lakom kao ona, pa zato toliko strepi nad svojim novcem. Škrtica je to, a ne Čuvara, kako je prozvaše...

— Hej, Roste, hajd amo, da pretresemo kom i da iznova napunimo kotao! — vikne stari Čibo, pa se digne i stane skidati cijev s kotla.

A kiša je bila malo popustila, i magle se stale malo da prorjeđuju. Večer je sa svojim mračnim predivom stala da ulazi u selo, u dvorište i pod šupu, pa će domala da sve prekrije i zaogrne, a kraj vatre će stari Čibo još cijelu noć ovako dimiti iz lule, bacati drva pod kotao i prigledati, da rak ja bude što bolja. Nije ni šala, ta ovo se peče načelnikova rakija, a ta i treba da bude prva u selu, kao što je i on prvi među svima nama.

II.

Svanula je lijepa jesenska nedjelja. Na obzorju se još vide magle, kako drhture po ličkoj krši i bježe pred suncem, koje se ipak još jedamput vratilo, da zrakama svojim pomiluje ove goleti. U bijegu se svome tješe, da će to suncu još samo kratka radost biti...

Doba je, da se ide u crkvu. Iz svih zaselaka mile po putevima, koji vode do crkve, ljudi i žene, djeca i djevojke, a i po koji momak se nađe, da nije danas otišao ni za marvom ni u šumu, već se i on uputio u Božju kuću na molitvu ili da prgleda koje djevojačko lice, za koje mu oko zapinje...

— Ma šta je danas s t.m crkvenim zvonom, da tako muklo udara kao razbijen lonac? — čudom se čudi baba Šarinka, kad se na raskrižju puteva sastala s babom Belinkom te se s njome pozdravila.

— Jao, pa ti još i ne znaš! — maše tužno glavom baba Belinka, pa sve stišće krezuba usta i steže ono stotinu nabora svog suhog staračkog lica. — Puklo nam sinoć baš kod pozdrava Gospina i ovo jedino zvono.

— Ma šta ti ne veliš! — prekrstila se baba Šarinka s nekim strahopočitanjem.

— Jest, bome puklo, ko da je, Bože prosti, sam nečastivi batom po njem lupio!

— E, a da to na kakvo zlo ne sluti?

— I ja se toga bojim! — žmiga baba Belinka. — Svu ti noć, draga moja, nisam mogla da usnem, pa sam se baš o ponoći sjetila, kako mi je moja baka, Bog joj dao duši lako, dok sam još curom bila, pripovijedala, da je i u njeno vrijeme jedamput tako puklo crkveno zvono, a narod je onda rekao, da će plovan umrijeti. I zbilja je plovan malo vremena iza toga umro.

— Da ne će i naš tako? — pogleda baba Šarinka u babu Belinku, kao da će od nje čuti sudbonosnu riječ.

— Moglo bi da bude. Star je dosta. Stariji od nas obadviju, makar da nam nijednoj sedamdeseta nije daleko.

— Al je ipak snažniji od nas.

— Pa bi, misliš, mogao i da nas obadvije preživi? A jok, neka on, ako mu je suđeno, samo putuje, a mi ćemo, kako Bog da! — odlučnije će

baba Belinka, kao da želi odbiti i svaku pomisao, da se razbito zvono ne bi ticalo plovana...

Uto se opet javilo zvono s crkve tako muklo, tako slabo, kao da izdiše pod svakim udarcem, kojim bat nemilosrdno po njem bije...

Baš tamo, gdje se načelnikov drvored šljiva sastaje s putem, koji vodi iz drugog sela, prolazio je u taj čas Dane, stasiti sin Ivana Markovića, s Rojkom, lijepom unukom babe Čuvare. Milina ti je bilo pogledati to dvoje mladih u ovom jesenjem obamiranju, koje ih tu okružuje u zagrljaju jesenjega sunca. Lica im rumena kao jabuke rumenike, a oči im sjajne kao biserkaplje Koraninih slapova. S nasmiješenih usana kao da im med teče: pravo čudo, da se načelnikove pčele ne slete, ionako ga za ovu zimu nemaju baš u izobilju.

— Rojko, milo moje, ti ipak moraš što prije poći za mene! — govorio je Dane sav obuzet miljem drage djevojke.

— Hoću, Dane, znaš, da hoću! — odvrćala mu jednako toplo Rojka,

a obrazi samo što ne planu od onog gustog rumenila, koje ih je oblilo. — Jučer sam ti rekla, da hoću i da tu jedinu želju života svoga već tako dugo u sebi nosim. I mislila sam jučer, da se približio taj čas. Ali prevarila sam se. Kad smo se jučer nas dvoje rastali i kad sam se vratila u kuću, nije dugo potrajalo, i eto moje bake. Banula je sva bijesna u sobu, pa se razvikala na me : „Sad znam, zašto onaj nesretnjak Dane obilazi oko tebe. Moje muke mu se hoće. Moje štednje mu se hoće. Za mojim mu rastu zazubice. A njegovom ocu i više, nego njemu. Al od tog brašna nema pogače, dok sam ja živa. Jest, od rođenja tvoga za tebe ja to spremam i čuvam kao oko u glavi. Nakupila sam koju hiljadicu. Al iz svojih šaka to ne dam. Ne dam nikom. To je moje i samo moje. Jesi li čula ? Reci to svima, i neka onaj momčurina ne misli, da ja to za njega čuvam. Dok je mene, jok ! ”

— A što si ti na to rekla ?

— Što da sam rekla ? Ništa ! Zavukla sam se u kut i zaustavljaia suze,

koje su mi same od sebe dolazile!
— snuždeno će Rojka, pa spusti glavu.

— Nemoj se, milo moje, žalostiti!
— tješio ju je nježno Dane. — Ta znamo svi, da je baba Čuvara najveća škr-tica. Ona to čuva doduše za tebe, ali je prati neki ludi strah, da bi joj to mogao tko ugrabiti, kad bi taj novac ili tebe pustila iz šaka. No od mene neka se najmanje boji. Ne trebam ničijega. Ne treba mi uopće ništa od nje, želim samo tebe, a sve njeno blago neka joj Bog blagoslovi! Zato velim i opet: ti ipak moraš što prije biti moja...

Djevojka nije dizala glave, samo su joj se grudi burno dizale, jer je u srcu osjećala taku neku dragost i slast, koje nije nikad mogla ni da naslući. A sad joj se otvara čitav raj iz riječi, što joj ih govori Dane, kao da je cvijećem, mirisom i medom obasipa...

U tom su izašli na cestu, zakrenuli za ugao kuće trgovca Pere i uputili se među ostali svijet, koji je nagnuo prema crkvenim vratima.

I baš u taj čas čula se ispred Tociljana Pavlića gostione nekakva vika.

Nekakav pijani mrkonja stao pred vratima gostione i mahao stisnutim pestima prema crkvi :

— Idite ! Ližite popu pete ! Za drugo i niste ! Sagnite šiju, da vas pop blagoslovi, pa da vam vrazi ne nataknu tu ludu glavu na ražanj ! Bogomoljsko smeće ! Hoće da vas i nekakvom zadrugom zalude, kao što su vam i crkvom ispili i ono malo ličkoga mozga iz glave ! Pravo vam je ! Al pamtite, da Vujkan još ima soli u glavi, pa zna, šta treba i kako treba da i vas oduči popovskih ludorija...

— Sad je Vujkan opet kuražan, kad mi svi idemo u crkvu ! — smijali su se ljudi, a mnogi su i žalili nesretnog pijanca, koji je bjesomučno vikao, kao da su ga vrazi opsjeli. I gdjevoja je bakica u crkvi izmolila i nekoliko očenaša, da Bog vrati pamet Vujkanu i da sačuva ljude od napasti...

Sveta misa je već bila počela, a Vujkan je još vikao, ali je domala ipak prestao, pa se pokupio i mrmljajući nešto bijesno otišao krivudastim i klimavim koracima svojoj kući...

III.

Kod načelnikovice se sastale žene i babe na prelo. Tu je i brbljava Ajšalinka i mutava Žižinka i gurava Prnka i škiljava Žutelica i Belinka i Šarinka i Ćibinka, a ima ih i još nekoliko drugih. Sve su se poredale nešto oko stola, a nešto po klupi kraj zida, pa zatakle preslice za pojas, u desnoj vrte vreteno, lijevom izvlače niti i predu, a jezikom mlate, gdje šta zahvate, kako to kod babljih sijela već biva.

— Nema nam večeras Čuvare, — primjećuje Ajšalinka, pa cmoče jezikom i ne gleda u načelnikovicu, koja se neprestano vrze oko štednjaka.

— Valjda čuva svoju Rojku, da je Dane ne ukrade! — zlobno će Prnka, pa se smije, a u tom smijehu izgleda, kao da joj se grba jače nadiže.

— Više je njoj do njenih para, što ih čuva u sanduku, nego li do Rojke! — veli Ćibinka.

— Jest, je...je...jest! — mucajući potvrđuje Žižinka, kojoj po očima vidiš, da bi još nešto da kaže, ali ne stiže pred drugima.

— A mora da ima lijepih para ! —
domeće Žutelica i škilji u stranu, baš
onamo, gdje sjedi Rosle, koji se za či-
tavog tog razgovora vrti kao na žera-
vici.

— Bila je Čuvara tu neki dan,
kad smo pekli rakiju, — kazuje načel-
nikovica postavljajući na stol masnice
s vrhnjem, mašću i lukom. — Ali tu je
naišao Ivan Marković, pa u razgovoru
o svojoj zadruzi spomenuo i Čuvarin
novac, a ona, kao da ju je tko iglom
ubo, skočila i odjurila. Zato je valjda
ni danas nema.

— Spomeni joj njezin novac, baš
kao da u osinjak dirneš ! — javi se i
Šarinka.

— Je...je...je...jest ! — muca Ži-
žinka i klima glavom.

— Vidjela sam je danas, gdje ide
od Vujkana, — veli Belinka.

— Gle, gle ! — čudi se nekoliko baba.

— Dakako, amo stari Marković baca
oko na njen novac, tamo mladi na njenu
Rojku, pa tko da joj pomogne, ako
ne će Vujkan, koji Markovića ne može
živa vidjeti ! — kazuje Čibinka.

— Ne trpi vatra vodu! — dodaje Šarinka.

— Ni lud pametnoga! — žmiga Žutelica.

— Ni propalica poštenoga! — potvrđuje Belinka.

— Samo da mi je znati, zašto Vujkan toliko više protiv te neke nove zadruge! — hvata se Ajšalinka masnice sa stola, pa je žvače, a druge babe za njom.

— A znaš li ti, draga moja, šta je ta zadruga? — upilji u nju oči Ćibinka.

— Ne znam.

— E, eto vidiš! A da to znaš, znala bi odmah, zašto Vujkan toliku hajku diže. Ne znam doduše ni ja, kako je s tim, ali nešto sam ipak načula.

— Pa reci i nama, da znamo! — navali na Ćibinku nekoliko babljih glasova.

Uto se otvoriše vrata, a na njima se pojavi načelnik. Došao i on, da vidi, kako babe predu.

— Eto neka vam gospodin načelnik kaže! — otima se Ćibinka.

— A što? — pogleda načelnik u Ćibinku.

— Pitaju me, šta je ona zadruga, pa eto...

— I je l' ja da kažem? — opet će načelnik.

— Recite! Recite! — javi se nekoliko glasova i nekoliko je vretena prestalo da se vrti.

— Pa dobro! Kad ne znate, evo da vam kažem! — stao načelnik kod stola, pa uzeo da im tumači. — Zadruga vam je to, kad se nas deseterica ili više nas složimo, da povadimo novac iz sanduka i čarapa, u kojima ga kod kuće čuvamo, pa ga metnemo zajedno, da ga zajedno čuvamo i da se njime svi redom pomažemo. Malo jedan, malo drugi, a zrno do zrna, i eto pogača, pa od te pogače onda bar ponešto svi imamo. A dok svako zrno ostane za sebe i svaki kod svoga zrna, nikad nijednome pogače. I dok svaki samo sebi grabi, a na drugoga zavidno gleda, mora i on ostati na suhom. Je l' tako?

— Pa jest! — potvrđi nekoliko baba pogledavši jedna u drugu.

— Je... je... je... jest! — muca i Žižinka.

— Tako ja već davno kažem, — nastavlja načelnik, — pa sam i našim ljudima mnogo o tom govorio, ali dugo me nisu razumjeli. A najviše je u tome smetao onaj sebičnjak Vužkan, koji je svoje prorajtao, pa mu je krivo, ako i drugi ne rade ko on. Ali hvala Bogu, našao se eto Ivan Marković, koji je svojom pameću uvidio, što takva zadruga narodu vrijedi, pa se on toga posla latio. I tako smo nakon dugoga vremena ipak došli do svoje zadruge. A znajte i to, da je zadruga u selu ono, što je dobra žena u kući. Narodna riječ veli: radnja je za čovjeka, a za ženu štednja. Ako žena ne zna da štediti, ode sva muževa zarada, ode i sva kuća. I zadruga je u selu, da cijelom selu štediti ono, što naša muka privredi. Ako ne znamo i ne ćemo da štedimo, ode nam sva muka. I baš zato treba i vi da svojim uvijek govorite, neka i oni dođu u zadrugu, da zajedno svi štedimo, pa da onda svi imamo. Gdje je rada, a nema štednje, badava je svaka muka i trud, kao da se u vjetar rasipa. A gdje radiš samo za sebe i šteditiš iz lakomosti, a nema lju-

bavi prema drugome, da i njemu pomogneš, ako ustreba, tu ni radnja ni štednja ne nosi blagoslova. Bez ovoga trojega : bez rada, štednje i bez ljubavi prema bližnjemu nema i ne može biti zajedničkog života i napretka. A da bude što više toga trojega, za tim ide i naša seljačka zadruga....

Još bi načelnik bio i dalje tako razlagao, da ga nije načelnikova prekinula :

— Ta je l' ovo prodika ili je ovo prelo ? Šta si se toliko razglagoljao bez kraja i konca ? Pusti ti nas žene s tim svojim mudrolijama na miru, a vi muškarci udešavajte, kako znate !

— No, no, ženo, treba i ja nešto na prelu da kažem ! Pa ako je i najduže, još uvijek je kraće, nego što bi bilo, da ja sad tu sjednem i vas slušam. Do jutra ćete se još dosta napresti ! — šaljivo će načelnik, namigne, nasmije se i izade, kako je i došao.

Mrka jesenska noć je kroz prozor virila u sobu i slušala, kako vretena šušte i kako žene raspredaju, što su čule i što nisu, pa će to sutra raznijeti

cijelim selom, neka se zna, na čijem su bile prelu.

IV.

Sutradan se selom pročulo, da je k Vujkanu došao nekakav čovjek čak iz Slavonije, koji može, komugod treba, pribaviti badava zemlje.

— Ma bi l' mogao i meni? — pita Rade Žža.

— Koliko ti treba! — veli mu Vujkan. — Samo dođi poslije podne k meni, da zapišeš, koliko hoćeš!

— A je l' baš badava?

— Ono, znaš, zemlja je sasvim badava, samo njemu, tom Slavoncu Vrgi treba platiti za neke troškove. Stotinjarku po jutru.

— Pa doći ću! — kaže Rade i ode veseleći se, kako će jeftino doći do lijepe zemlje.

— Zar se i tebi hoće u Slavoniju?

— pita ga Marko Budžan, kad su se malo zatim sreli pred plovanijom.

— A što ne bi! Ne more se na ovom ličkom kamenu gladovati. A Slavonija daje pšenice bjelice...

Poslije podne se kod Vujkana skupilo oko trideset ljudi, koji su došli

radi zemlje. Soba ih je bila puna pun-
cata. A pred svima stao taj došljak Vrgo,
pa im govori :

— Zemlje, kolikogod hoćete ! Gro-
fove i vlasteline smo protjerali, pa se
sad sva njihova zemlja narodu dijeli.
I sada tamo kod nas u Slavoniji ima
više zemlje, nego što ima naroda. Zato
mene vlada šalje k vama. Vi tu nemate
na čem da živite na tom kamenu, pa
hajte, preselite u naše krajeve. Eno vam
badava zemlje, a kad nje dosta imate,
bit će i svega drugoga. I put će vam
željeznicom vlada badava dati. Vaš
cijeli trošak je u tom, da date sto dinara
po jutru radi troškova, da vam se zem-
lja doznači, pa se onda ništa više ne
brinite, nego sjednite mirno i čekajte :
za dva mjeseca bit će vam javljeno,
da možete doći kao na svoje.

— A tko će nam to javiti ? — upita
Ćibo, koji je stajao na vratima i sve
nekako s nepovjerenjem slušao.

— Pa ja, vlada, općina, svi ćemo vam
mi to javiti ! — odgovori Vrgo ponešto
smeteno, jer se nije tom pitanju nadao.

— E, dobro, pa ćemo mi preko op-

ćine tu zemlju i tražiti. Uredit ćemo mi to sve s našim načelnikom...

Vrgo se na to još više smeo, a Vujkan skoči, prekine Ćibu u riječi i stane da više :

— Ljudi, ne slušajte ga ! Taj je došao, samo da nas buni ! On drži s onima, koji mame novac od naroda za neku zadrugu, a to nije ništa drugo, nego davati svoj novac u gospodski džep. Nemaju gospoda dosta novaca, pa prave u narodu te nekakve zadruge, da što više od nas izmame. I eto, već tri mjeseca vuku novac iz narodnog džepa u zadrugu, pa šta dosad ima narod od toga ? Ništa, baš ništa ! A tu evo možete već za dva mjeseca imati zemlje po miloj volji. Pa šta vam je onda bolje : zadruga ili zemlja ?

— Zemlja ! Zemlja ! — jave se ljudi.

— Zadruga ! — vikne jedini Ćibo, pa kad su ga radi toga drugi ismijali, on se pokupi i ode, da Ivanu Markoviću ispriповjedi, što je čuo i doživio.

Kad se Vujkan tako riješio Ćibe, lako mu je dalje bilo, jer tu više nije nijednoga bilo od onih iz zadruge. Sad je i Vrgo postao odvažniji, jer je

vidio, da mu se sad više ne će nijedan protiviti. I stao je sada sve žešće da udara po gospodi i gospodskim plaćenicima, koji ne dadu, da narod dođe do zemlje. To je podraškalo malo ličku krv, pa su svima, koji su ostali, oči sijevale od neke dragosti, što im Vrgo govori kao iz duše. A zatim je Vrgo sjeo k stolu i stao da piše, koliko tko hoće zemlje, a stotinjtarke su se slagale pred njim, da ne znaš ni sam odakle...

Pred večer, prije no što će mrak da se spusti, uputila se kroz selo baba Čuvara, pa sve stišće ruke k sebi, kao da u njedrima nešto krije. Svaki čas bi se ogledavala sad na jednu, sad na drugu stranu, kao da se boji, da je tko ne vidi, kuda će. Da si joj mogao malo zaviriti u dušu, čuo bi, kako sama sebi ovako govori :

— Ne ćete se vi, proždrljivci, Čuvarinim hiljadarkama omastiti. Idem i ja k Vujkanu, neka mi zapiše sto jutara zemlje, pa ću s Rojkom u Slavoniju. Ne treba nama ličkoga gada. I Rojka će se tamo opametiti i zaboraviti onog Danu, kad vidi, kako će nam naša zemlja veliko bogatstvo donijeti. Drugi

će nam je raditi, a mi ćemo zgrtati i zgrnuto čuvati, pa će i najveći bogataši onda poželiti Rojku...

Pred Vujkanovom kućom stane, još se jedamput plašljivo ogleda na sve strane, pa da će ući, ali uto spazi kod seoskog zdenca Vujkanovu kćer Cuku, gdje stoji s nekim momkom u razgovoru.

— Ma je l' ono Rosle ? Pa s Cukom ? A čekaj, znat ćeš, što me onako bijesno uvijek gledaš i pratiš !

I šmugne u kuću.

Nije prošlo ni nekoliko časova, a iz kuće izleti Vujkan, pa se onako gologlav zaleti prema zdencu.

— Čekaj, huljo lička, da ti ja pokažem, s čijom ćeš curom da divane vodiš !

Ali Rosle ga nije dočekaao, već ostavi Cuku, pa bjež nizbrdo, što su ga noge nosile.

— Hahahaha ! — smijala se u Vujkanovoj sobi Čuvara. — Gle, ljudeskaru, što umije da brusi pete !

I dok se Vujkan, sav bijesan kao vuk, s uplakanom Cukom još nije bio vratio, izbrojila je Čuvara Vrgi deset hiljadarki sve oblizujući prste i vese-

— Proći će još i tri puta toliko, pa ćete tek onda vidjeti, da vas je netko ljuto prevario! — uvjerava ih načelnik.

Ljudi toga nikako nisu mogli da vjeruju. Ta i novac su svoj dali, pa da ništa ne dobiju? A kud je onda njihov novac? U što su ga dali? Da su zbilja prevareni? Zar to može biti? Samo da im je Vujkana vidjeti, pa da ga pitaju! Ali njega ni blizu. Otišao nekuda za poslom. Tako veli njegova mati i Cuka. A Rosle, koga još i danas pete svrbe, kad pomisli na Vujkana, — pa ipak rado pri-gledava njegovu Cuku, — zna da priča, kako Vujkan od vremena do vremena noću dolazi kući svojim te opet noću i odlazi.

— Prevareni smo! Prevareni! — jadikovalo je tridesetak ljudi.

A Čibo je svakom od njih govorio:
— Zar nisam ja onda najbolje uradio? Vidio sam ja odmah, da to nisu čisti poslovi, čim je onaj Vrgo, kako li se zove, tražio od nas novaca, a mi nismo znali, ni tko je on ni šta

je. Tako se na slijepo novac nikad ne daje. A samo kad nam naši ljudi, koje znamo i s kojima živimo, kažu, da svoj novac metnemo u zadrugu na štednju i na kmate, onda se digne kuka i motika, da nas hoće tobože izmusti i prevariti. Ta zar nismo ta zadruga mi svi, koji smo se složili, da štedimo i čuvamo zajedničko dobro? I svi mi onda svakome cijelom svojom imovinom jamčimo. E, ali to ti je, kad svoj svome ne vjeruje, pa nasjedne kakvomgod dotepencu. Ode vam tridesetak, koliko li, hiljada, kao da ste ih u Koranu bacili. Nikad ih više vidjeti ne ćete. A da ste ih dali našoj seljačkoj zadrugi na čuvanje, mjesto što ste ih kod kuće u čarapi sami čuvali, ne bi vam se to nikako moglo dogoditi, jer bi onaj Vrgo barem osam dana morao čekati, dok svoj novac iz zadruge ne dobijete. A dotle bi se već svaki bio predomislio, da ne da novac onom potepuhu i varalici.

— Pravo govori Čbo! — potvrđivali su ljudi jedan drugomu. — Skupo smo platili ovo, da se osvjedočimo, koliko vrijedi zadruga!

I polovica ih se odmah upisalo u zadrugu. A drugi to nisu odmah učinila samo zato, što su se stidili, kako su se dali nasamariti.

Najbjesnija je bila baba Čuvara.

— Uh, da mi je uhvatiti Vujkana, oči bih mu iskopala! Ta u što sam ja toliko godina svoju muku čuvala? Zar da mi je kakavgod proždrljivac odnese? Prokleta mu bilo! Zmije mu oči ispile! Vuci ga živog izjeli! Kostu mu se po svoj Lici rasule! Duša mu se u paklu pržila! Jaoj, moje hiljadarke, lijepe, rođene moje hiljadarke!

— Nemoj, bako, imat ćemo još od čega, hvala Bogu, živjeti! — mirila je Rojka, kojoj je žao bilo, kad je vidjela, koliko se Čuvara izjeda, što se i ona dala prevariti.

— Šta nemoj? Ne znaš ti, koliko sam se ja u svom životu namučila, da nešto sačuvam za stare dane i za tebe! A sad ode, ode, da ne znam ni sama kuda! Jaoj, muko moja, teška muko moja!

No pomalo se i ona umirila. Umirila i povukla u sebe. Sasvim se promijenila. Manje je selom obilazila,

a više se Bogu molila. A jednog je dana otišla načelniku, da pet hiljada uloži u zadrugu.

— Vidim ja, — veli mu, — da nije novac najbolje sačuvan, ako ga čuvaš kod kuće. Sanduk mogu obiti i okrasti. Moju neuku glavu mogu zaluditi i prevariti. Pa ako mi i jest sačuvan, šta imam od njega, dok mi leži u čarapi? Ko zrno, koje ne siješ, i ko njiva, koju ne oreš. Tako sam ja smislila i razmislila, pa evo da ovo malo, što još imam, metnem u vašu zadrugu. Ona je, vidim ja, bolja čuvara, nego što sam ja....

Načelnik se nije mogao dosta načuditi, ali nije ništa rekao, već je novac od nje primio, jer je on blagajnik zadruge. I sva vesela nosila je Čuvara svoju uložnu knjižicu kući, da nju spremi mjesto novca u sanduk. Bilo joj je, kao da se vratila s dalekoga puta, kojim je dugo lutala....

Kad je to čuo Dane, govorio je Rojci :

— Hvala Bogu, sad će valjda i nama sunce granuti ! Još malo ćemo pričekati, a onda, milo moje, ipak

jedamput pod svoj krov. Kad ti je baka novac pregorila, da ga da zadruzi na čuvanje, valjda će i tebe meni dati, koji ću te čuvati kao oko u glavi.

A Rojci su samo sijevnule oči od milinja, kojemu se sva predala od prevelike sreće, što joj njen Dane tako govori.

VI.

Svanulo proljeće, prošao Uskrs, a lička je pustoš opet malo stala da oživljuje.

U kući se Ivana Markovića slave svatovi. Dane je doveo Rojku pod očev krov, a s njome dolazi i mnogo sreće. Svima to na licu vidiš.

— Ej, što nam je lijepa mlada! — veli stari Čibo iz prikrajka. — Kao da se samo mlijekom i medom hranila, a rosom nebeskom umivala. Ni u sto je sela ljepše nema.

— Bome nema, Bog joj dao sreću i zdravlje i mnogo lijepe dječice! — dodaje Žižinka.

A stara Čuvara ne može da se svoje Rojke nagleda.

— Takvu sreću bi sebi svatko poželio, kakvu ste eto vi dočekali! — veli joj načelnikovića, koja sjedi do nje. — Da je i meni takvom bakom čuvarom biti, pa da uščuvam takvo zlato!...

Ni riječi Čuvara nije mogla da odgovori, samo je s oka otrla suzu radosnicu.

Uto uđe Rosle, pa će ravno načelniku:

— Došli, gospodine načelniče, žandari. Uхватili Vujkana. Zovu vas u općinu.

Časkom je nastala nijema šuťnja.

— Gle, ipak su ga uhvatili! — javi se prvi Ćibo.

— Svaka lija ćolija! — netko će na to.

— Da čujemo, gdje nam je obećana zemlja! — doda Rade Žiža, pa se uputi za načelnikom.

— Hej, Rosle! — okrene Ćibo u šalu. — Kako tvoje pete? Namaži ih vinom svatovskijem, pa se odsad više ne boj, kad pođeš na seoski zdenac!

Svi udariše u smijeh, a Rosle se zajapurio, raširio usta i zagledao se bezazlenim tupim pogledom u Ćibu.

Bilo bi šale i smijeha na taj račun još i više, da se nije digao plovan i stao da govori :

— Dragi i predragi moji ! Nisam mislio, da ću iza svoje sedamdesete godine dočekati i ovakve radosti, kakvu osjećam u ovoj današnjoj svatovskoj slavi. Mlada ovo sreća ulazi pod ovaj časni krov, najčasniji u cijelom selu. Dvije duše, drage Bogu i svim čestitim ljudima, stvaraju najdivniju zadrugu svojih srdaca, da u njoj odnjeguju i sačuvaju sebi, narodu i domovini najveće blago budućnosti naše. Bog ih u tom blagoslovio, da dočekaju u sreći svojoj barem ove moje godine, pa da se onda sjete, što im je stari plovan na svatovskoj slavi poželio. Ali ovaj današnji dan radosti naše ujedno je i dan pobjede svega ovoga dobra, što ga ova časna kuća svemu selu daje. Evo, dok mi ovdje slavu kuće ove slavimo, dotle žandari vode na sud pravde najvećeg protivnika ove kuće. Nije li nam to

novi znak, da Bog ne plaća svake subote? Nije li nam to novo svjedočanstvo, da svaka dobra stvar mora na koncu pobijediti, a svako zlo djelo da ne može umaći zasluženoj kazni? Ili zar se ne sjećate, kako je Vujkan pred svima vama ružio crkvu, zadrugu, mene svećenika, načelnika, časnog našeg domaćinu i svakoga, tko je za svoje dobro i za dobro bližnjega svoga radio? Paklenom nas je mržnjom progonio. Sav bijes svoj je na nas sipao. I evo kuda ga je to dovelo! A znate i sami, koliko je zla i drugima nanio. Zato neka nam svijetli ovaj i radosni današnji dan bude svima u najtrajnijoj pameti, da se nikad s dobroga puta ne damo odvratiti. A najbolji put k osiguranju narodnoga blagostanja pokazao je selu našem naš dični domaćina: počeo je da vas uči zadružnome životu, u kojemu kršćanska ljubav prema bližnjemu blagosliva rad, udružen sa štednjom na zajedničku korist sviju nas. Budimo radiše i štediše, ljubimo jedan drugoga tako, da sebi od srca međusobno pomažemo, gdje ustreba, pa se

onda ne bojmo ! I naša će siromašna Lika onda biti bogatija blagoslovom Božjim. To je moja najtoplija želja, s kojom slavim ovaj svečani dan, a dobar primjer ove dične kuće, u kojoj slavu ovu savimo, neka svijetli svima na putu, kojim treba poći !

Za te lijepe riječi došao je domaćin sav ganut k starini župniku i poljubio mu bez riječi časnu ruku. I cijelom je svadbom prostrujalo tako nekako svečano raspoloženje, koje kao da je obavilo cijelu ovu kuću, pa se poput zlatnih koluta sunčanih širilo sve dalje i dalje nad cijelo selo i nad sav kraj. A večernje su maglice već stale da leprše sitne i tanane kao priča, što se isprela na dnu sretnih srdaca, pa se digla i poletjela u nepovrat. Još malo, pa će i ovaj dan otići u nepovrat, ali će za sobom ostaviti svijetao trag, kojim će poći svi ljudi dobre volje i dobra srca iz cijeloga ovoga sela...

Sadržaj.

	Strana
Prvi orač novih brazda . . .	3
Kuzma	20
Čuvara	29

Od istog su pisca :

Dunje ranke (pripovijetke)	rasprodane
Hrvatsko uzor-selo	5 Din.
Gospodarska politika	3 „
Ruska opera	4 „
Vuk u ovčjoj koži (igrokaz)	5 „
Kalendar sv. Franje 1925.	8 „
Kalendar sv. Antuna 1925.	6 „

Narudžbe se šalju na
Narodnu Prosvjetu, Zagreb I.,
poštanski pretinac 109.

MALA KNJIŽNICA

1. Dr. J. Andrić : Dunje ranke rasprodane
2. Marko Marulić : Pedeset priča 5 D
3. Dr. J. Andrić : Nove brazde 5 „
Daljnji svesci slijede.

Komisijonalna naklada

Narodne Prosvjete, Zagreb I,
pošt. pretinac 109.